

Mateusz Łastowiecki (1934–2011)

W dniu 29 maja 2011 r. zmarł nasz Kolega, Przyjaciół oraz Nauczyciel — Mateusz Łastowiecki. Długo zmagał się z chorobą, której nie pokonała nawet Jego przeogromna energia oraz permanentny optymizm.

Urodził się 28 stycznia 1934 r. w Tarnogórze (pow. Krasnystaw), we wschodniej Polsce. Pan Mateusz — tak bowiem niemal wszyscy Go nazywali, z Poznaniem zaczął oswajać się jako jedenastoletnie dziecko. W 1945 r. przybył wraz z rodzicami do Sławia pod Poznaniem, gdzie jego ojciec zakupił gospodarstwo rolne. Studia młodego Mateusza na Uniwersytecie Poznańskim objęły zreformowany kierunek nazywany „historia kultury materialnej”, który ukończył w 1955 r. W latach 1989–1990 zdobył kolejną specjalizację w ramach Podyplomowych Studiów Muzeologicznych na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

Już w trakcie edukacji uniwersyteckiej, w 1953 r., podjął pracę jako asystent w Zakładzie Archeologii Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN w Poznaniu. W latach 1970–1978 związany był zawodowo z Muzeum Archeologicznym w Poznaniu, gdzie został zatrudniony jako Kierownik Działu Naukowo-Oświatowego oraz Pracowni Specjalistycznych, w okresie zaś od 1 lipca 1976 r. do 31 sierpnia 1978 r. — jako Kierownik należącego do tej placówki Rezerwatu Archeologicznego w Gieczu. Jednocześnie pracował w Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy (w latach 1973–1976), z którym na stałe związał się etatowo od 01 sierpnia 1978 r. Pracował tutaj (z krótkimi przerwami) do emerytury, na którą przeszedł w styczniu 1999 roku.

W życiu miał trzy pasje. Kochał Rodzinę (oraz wszystkich ludzi, których przyszło Mu poznać), żył rolą i dla roli, umiłował również archeologię. Jego

Fot. 1. Pan Mateusz; fot. W. Kujawa

zainteresowania badawcze koncentrowały się początkowo na problematyce wczesnośredniowiecznego osadnictwa Pomorza Środkowego oraz Wielkopolski. Jako młody adept archeologii uczestniczył w pracach wykopaliskowych prowadzonych przez Lecha Leciejewicza m.in. w Kołobrzegu i Budziszowie.

Wraz z przejściem do pracy w Muzeum Archeologicznym włączył się w nurt badań prowadzonych na terenie średniowiecznej aglomeracji poznańskiej. Brał również udział w badaniach zespołów grodowych w Łądzie i Moraczewie.

Okres Jego działalności w Muzeum na Lednicy wypełniała intensywna praca związana ze sferą badawczą (wykopaliskowymi prospekcjami terenowymi i opracowywaniem wyników archeologicznych studiów nad Ostrowem Lednickim i jego osadniczym zapleczem) oraz wystawiennictwem.

Imponujące doświadczenie terenowe (nabyte podczas młodzieńczych lat badań na Pomorzu), połączone z techniką badawczą oraz dążeniem do wyjaśnienia zawiłości skomplikowanych nawarstwień ziemnych, było najpewniej jedną z przyczyn Jego umiejętności eksploracyjnych. Kochał „teren archeologiczny”, co znalazło odzwierciedlenie w badaniach przeprowadzanych przez Niego zarówno na samej wyspie, jak i na obszarze wokół jeziora Lednica i dalej. Niemal wszystkie istotne z badawczego punktu widzenia rejony lednickiej wyspy zostały przez Mateusza rozpoznane lub zweryfikowane. Gdy sam nie kierował wykopaliskami, wspomagał kolegów podczas eksploracji, służąc zawsze wszechstronną pomocą.

Ogromnym wyzwaniem, które wziął na siebie, były badania lednickiego kompleksu pałacowego — oraz jego otoczenia. Początkowo — w 1978 r. (wspólnie z Edwinem Dzieciołowskim) rozpoznał okazały teren sąsiedztwa palatium — w grupie 36 sondaży wykonanych przy budowie zadaszenia reliktyw preromańskiego pałacu. Dziesięć lat później (1988–1989) podczas badań weryfikacyjnych tego kompleksu architektonicznego był głównodowodzącym, pod którego okiem i przy którego udziale dokonano sprawdzenia wszystkich węzłowych punktów palatium i kaplicy przypałacowej. W badaniach tych (prowadzonych z udziałem krakowskiego zespołu prof. Klementyny Żurowskiej oraz archeologów lednickich) odkryto jedyne w Polsce półkryżowe baseny chrzcielne oraz uzyskano szczegółowe dane związane z chronologizacją całego obiektu. Ponowną okazją do intensywnych prac przy palatium była konserwacja tego obiektu. Pozwoliła ona Mateuszowi na wykonanie następnych 36 sondaży (związanych z obwodowymi murami budowli), w których rozpoznał stratygrafię i chronologię założenia pałacowego i jego sąsiedztwa.

W obrębie grodu dużą rangę miały badania prowadzone przez Niego w różnych rejonach majdanu, szczególnie zaś kompleks wykopów na wschód od palatium i szerzej (w latach 1996–2004). Rozpoznał tutaj pełną sekwencję stratyfikacyjno-osadniczą związaną z dziejami wyspy. Dokonał niezmiernie istotnych obserwacji dotyczących przemian fortyfikacji Ostrowa oraz jego zabudowy mieszkalnej.

Szczególną wagę przydawał prospekcjom podgrodzia. Badał tradycyjne budownictwo mieszkalne oraz drogi, aktywnie wspomagał eksplorację lądowo-wodnych umocnień brzegowych, jednak Jego największe odkrycie stanowiło odnalezienie przyczółka mostu wschodniego, który szczegółowo przebadał w latach 1987–1991.

Znacznie poszerzył również stan archeologicznego rozpoznania otuliny jeziora Lednica, by wymienić m.in. Jego badania na pradziejowych i średniowiecznych stanowiskach w: Imielenku (1), Imielnie (15), Imiołkach (20), kościele w Waliszewie (19), Węglewie (25), Moraczewie (3), Lednogórze (45), Dziekanowicach (2a, 21, 22B), Rybitwach (12 — osada z warsztatem złotnika i relikty mostu zachodniego). Współuczestniczył również w weryfikacyjnych prospekacjach średniowiecznego gródka stożkowatego na wyspie Ledniczce (1989–1990). Wymienione badania pozwoliły na prześledzenie dynamiki osadniczej rejonu tego zbiornika wodnego.

Dążenie do ciągłego kontaktu z terenem nie zostało przerwane nawet po przejściu Mateusza na emeryturę (1999 r.), bowiem niektóre z wymienionych wcześniej prac archeologicznych kontynuował i później (por. wyżej). Rozpoznał także fortyfikacje grodu w Grzybowie, pozostawiając z tych badań obszerne 30-stronnicowe sprawozdanie (2006 r.).

Tak bogatym rezultatom Jego prac terenowych towarzyszyły rozliczne publikacje funkcjonujące w formie wydruków oraz w maszynopisach autorskich. Jako że ograniczam się w tym wspomnieniu do związku Mateusza z Muzeum Pierwszych Piastów, wspomnę tylko o Jego dokonaniach z nim związanych.

Ukoronowanie wieloletnich studiów nad Ostrowem stanowiła praca dotycząca chronologii i stratygrafii wyspy (1989). Istotny nurt Jego dociekań związany był z kontrowersyjną problematyką datowania lednickich basenów chrzcielnych oraz palatium; zagadnienie to zreferował nieco później (1993). Znaczące miejsce zajmują studia Mateusza nad topografią nawodnych urządzeń komunikacyjnych Ostrowa, czyli przyczółkiem mostu wschodniego (1993a, 2000), oraz współautorskie opracowania problematyki drewnianej zabudowy Lednicy (1994) czy gródka na Ledniczce (1996). Pozostawił po sobie liczne sprawozdania badawcze (por. niżej), w tym wymienione wcześniej opracowanie z eksploracji w Grzybowie.

Ważnym polem Jego dokonań były działania związane z realizacją wystaw i łączącą się z nimi sferą edukacyjną. W 1973 r. był współautorem dwóch ekspozycji. Współ z Jerzym Łomnickim opracował koncepcję pierwszej wystawy plenerowej, udostępnionej zwiedzającym na Ostrowie Lednickim. Kolejna z ekspozycji to również pierwsza stała wystawa archeologiczna w Muzeum Pierwszych Piastów. Zaprezentowana w spichlerzu na terenie tzw. Małego Skansenu pokazywała nie tylko plon wykopaliskowej eksploracji Ostrowa, ale również kreiowała perspektywę rozwoju Muzeum na Lednicy.

Nieco później, bo w 1980 r. stworzył wystawę objazdową „Stąd nasz ród”, natomiast w 1996 r. przygotował ekspozycję „Przyczółek mostu wschodniego na Ostrowie Lednickim”, prezentującą plon Jego autorskich wykopalisk związanych z tą inżynierską budowlą wyspy. Następne lata to kolejne dokonania wystawieniowe. Otwartą w 1997 r. ekspozycję „Początki chrześcijaństwa w Polsce” opracował wraz z Andrzejem Kaszubkiewiczem. Część tej wystawy, dotycząca problematyki bogatego spectrum zagadnień militaryzacji Ostrowa Lednickiego oraz sfery jego gospodarczo-produkcyjnej, stanowiła autorski wkład Mateusza w ten projekt.

Nie inaczej niż przy pracach terenowych oraz stricte naukowych, już jako emerytowany archeolog, wspomagał nas w kolejnych realizacjach wystawienniczych, bowiem w 2007 r. bardzo aktywnie włączał się w prace związane z uruchomieniem drugiej części ekspozycji „Ostrów Lednicki. Powrót do przeszłości. Mosty i umocnienia obronne”. Z zapałem i determinacją budował dioramę mostu, którego przyczółek badał, a w której pozostawił część siebie.

Odejście Mateusza wydatnie zubaża Muzeum na Lednicy, bowiem opuścił nas nie tylko Badacz tego miejsca, Kolega z pracy, ale też, jak już wcześniej wspomniałem, Przyjaciel i Nauczyciel oraz Wielce Prawy Człowiek. Miałem przeogromne szczęście, że mogłem Go poznać i obcować z Nim niemal 32 lata.

Ogromnie ceniliśmy Jego wielką wiedzę i umiejętność związaną z syntetyzowaniem rozpoznawanych nawarstwień, w czym był prawdziwym Mistrzem. Z wiedzy tej, oraz z posiadanych umiejętności, nie czynił nigdy zamkniętej twierdzy, dzieląc się swoim doświadczeniem chętnie z wszystkimi wokół. Jedną z Jego cech była śmiałość spojrzenia oraz inspirujące wielu myśli i hipotezy dotyczące nie tylko zagadnień archeologii Ostrowa Lednickiego, odkrywania tajemnic wczesnośredniowiecznej ceramiki, ale również problematyki związanej z początkami państwowości polskiej. Te cechy Rasowego Badacza potrafił łączyć z fenomenalnymi umiejętnościami terenowymi dotyczącymi technik i metod prospekcji wykopaliskowych. Tę praktyczną wiedzę po wielokroć przekazywał innym archeologom i zdobywającym szlify zawodowe studentom tego kierunku.

Pokazał mi (a jestem przekonany, że również i wielu, wielu innym) nie tylko, jakim można być Badaczem, ale przede wszystkim jakim można być Człowiekiem.

J. Górecki

Bibliografia

ŁASTOWIECKI M.

- 1977 Sprawozdanie z badań we wschodniej części podgrodzia na Ostrowie Lednickim (mps, archiwum Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy — dalej MPP).
- 1978 Sprawozdanie z terenowych prac na Ostrowie Lednickim w roku 1978 (mps, archiwum MPP).
- 1989 Stratygrafia i chronologia Ostrowa Lednickiego, SL, t. I, s. 17–70.
- 1993 Oznaczanie i metoda przeprowadzonych badań oraz stratygrafia w rejonie budowli [w:] K. Żurowska (red.), U progu chrześcijaństwa w Polsce. Ostrów Lednicki, 1, s. 41–63, Kraków.
- 1993a Sprawozdanie z badań wykopaliskowych przyczółka wczesnośredniowiecznego mostu wschodniego (tzw. gnieźnieńskiego) na Ostrowie Lednickim, gm. Łubowo, woj. poznańskie, st. 2, WSA, 2, s. 133–155.
- 1995 Sprawozdanie z badań archeologicznych prowadzonych w 1995 r. przez MPP na Lednicy na stanowisku Dziekanowice 22 B (mps, archiwum MPP).
- 1996 Interwencyjne badania archeologiczne na terenie gm. Łubowo w 1994 r., SL, t. IV, s. 477–482.

- 1996a Archeologiczne badania naziemne na reliktach przyczółka mostu zachodniego (tzw. poznańskiego) na Ostrowie Lednickim — Rybitwy st. 12, SL, t. IV, s. 247–260.
- 1996b Sprawozdanie z archeologicznych badań Ostrowa Lednickiego st. 1 — płd.-wsch. części majdanu — w 1996 r.
- 1997 Sprawozdanie z archeologicznych badań Ostrowa Lednickiego st. 1 — płd.-wsch. części majdanu — w 1997 r.
- 1998 Interwencyjne badania archeologiczne na terenie Lednickiego Parku Krajobrazowego, SL, t. V, 353–359.
- 2000 Archeologiczne badania naziemne przyczółka mostowego na Ostrowie Lednickim [w:] Z. Kurnatowska (red.), *Wczesnośredniowieczne mosty przy Ostrowie Lednickim*, t. I, *Mosty traktu gnieźnieńskiego*, BSL, 2000, s. 29–48.
- 2001 Badania na stanowisku archeologicznym Dziekanowice 21 w roku 2001 (mps — archiwum MPP).
- 2002 Badania osady z okresu rzymskiego i wczesnośredniowiecznego w Dziekanowicach, gm. Łubowo, st. 21 (za 2002 r.) (mps — archiwum MPP).
- 2006 Sprawozdanie z badań archeologicznych przeprowadzonych na grodzisku w Grzybowie stan. 1 w 2006 r. (mps — archiwum MPP).
- 2009 Sprawozdanie z nadzoru archeologicznego prac konserwatorskich (zabezpieczenie fundamentów palatium i kaplicy przed wilgocią) na Ostrowie Lednickim w 2009 r. (mps — archiwum MPP).
- ŁASTOWIECKI M. (WSPÓŁAUTOR Z: GÓRECKI J., WRZESIŃSKI J.)
- 1993 Nowe wyniki badań na Ostrowie Lednickim (stanowisko 1) [w:] *Przeszłość regionu Ostrowa Lednickiego i jego perspektywy*, Poznań, s. 27–34.
- 1994 *Wczesnośredniowieczne budownictwo mieszkalne Ostrowa Lednickiego*, SL, t. III, s. 21–46.
- 1996 *Gródek na Ledniczce*, SL, t. IV, s. 197–246.